

Hayâ Nedir?

Hayâ, çekinmek, utanmak, namusu muhafaza etmek ve haysiyeti korumak gibi manalara gelir. Allah korkusu, Allah mehâfeti ve O'nun istemediği şeylerden çekinmek manasına gelir. Hayâ, kişinin her hususta haddini bilip onu aşmaması, en başta Allah olmak üzere insanlara karşı kendi konumunu muhafaza etmesi demektir.

Hayâ, insanı insan eden hayâtî bir haslettir. Hayâ, insanın manevî süsü, Allah'ın kulunda görmek istediği en güzel hâldir. Aynı zamanda hayâ, Allah'ın insanda görmek istemediği her türlü kötü huydan da uzak durmaktır. Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de hayâsızlığın her türlü süsünü haram kıldığını ifade buyurur. Peygamber Efendimiz de (sav), "Her dinin bir ahlâkı vardır. İslâm'ın ahlâkı da hayâdır." (Muvatta, Hüsnü'l-Hukuk 2). Buna mukabil utanma duygusu olan hayâ ise bulunduğu şey süsleyip güzelleştirir." (Tirmizi, Birr 47) buyurarak, bu duygunun Müslüman'ın hayatında tuttuğu yerin önemini vurgulamıştır.

Peygamber Efendimiz (sav): "Allah Teâlâ'dan gerektiği gibi hayâ ediniz." buyurmuş ve kendisine: "Yâ Resûlallah! Allah'tan gerektiği şekilde nasıl hayâ edebiliriz?" sorusunu ise şu ifadelerle cevaplandırmıştır: "Kim başını ve başında yer alan organları, karnını ve karna bağlı organlarını korur, dünya hayatının süsüne kendini kaptırmaz, ölümü unutmazsa o kimse, Allah Teâlâ'dan gereği gibi hayâ etmiş olur." (Tirmizî, Kıyâme 23.)

Bu hadis-i şerifte başın korunması, insanın duygu ve düşüncesinin hayır istikametinde kullanılmasıdır. Baştaki diğer organların korunması ise, gözü haramdan uzak tutmak, kötü sözleri duymaktan kaçınmak, ağız haramdan korumak ve yalan söylememekle gerçekleşir. Karnın korunması, haramla beslenmekten sakınmakla olur. "Karına bağlı organı" korumaktan maksat ise hadis âlimlerine göre zina etmekten kaçınmakla olur. Bütün bu uzuvları korumak, Allah'a hayâ etmenin bir gereğidir.

Kaç Türlü Hayâ Vardır?

Hayâ duygusu ikiye ayrılır. Birincisi, her insanda bulunan/ bulunması gereken fitrî hayâ duygusudur. Bunun neticesi olarak insan, başkasının yanında açılması haram olan yerlerini açmaktan utanır. Buna dinde "setr-i avret" de denir.

Malumunuz avret, kadınlarda el ve yüz hariç bütün beden, erkeklerde ise göbek ile diz kapağı dâhil olmak üzere bu ikisinin arasındır. Avret yerlerini başkasına göstermek hayâsızlıktır. İnsanda ilk zuhur eden duygu budur. Dört-beş yaşlarındaki bir çocukta ilk olarak bu duygu ortaya çıkar. Sonra diğer ahlâkî değerler buna dayalı olarak gelişme gösterir.

İkincisi, insanın başkasını rahatsız edip utandırmaktan uzak durması ve ahlaki bakımdan edep ve terbiye sınırlarından dışarı çıkmamasıdır. Hayânın bu kısmını da üçe ayırmak mümkündür:

1. Allah'tan hayâ etmek. Bunun en asgarisi ölçüsü ve göstergesi kişinin farzları yapıp haramlardan kaçınmasıdır.
2. İnsanlardan hayâ etmek. Bu da edep dışı davranışlardan uzak durup insanlara eziyet etmemektir.
3. Kendi nefsinden hayâ etmek. Bu ise kişinin tek başına olduğu durumlarda bile günaha girmekten kaçınmasıdır.

"Hayânın azlığı insanı zamanla küfre götürür." buyuran Efendimiz, "Hayâ, imanın nizamıdır. Bir şeyin nizamı bozulunca parçalanır ve dağılır. Dinin ahlâkı hayâdır." diyerek hayâsızlığın insanı ne türlü uçurumlara sürükleyebilecek potansiyel bir tehlike oluşturduğunu anlatır.

Besmele

Bişr-i Hafi. Evliyanın büyüklerinden. Genç. Günah çukuruna düşmüş yuvarlanıyor yuvarlandıkça batıyor... Bir gün, gecesini içki masalarında sabahladığı bir gecenin günü. Sarhoş. Evinin yolunu tutturmuş, gidiyor, gitmeye çalışıyor. Yürüyor. O da ne? Bir kâğıt, üstünde Besmele yazılı bir kâğıt. İçi cız ediyor. Eğiliyor. Çamurların içinden Besmele yazılı kâğıdı alıyor. Hiç Allah'ın ismi yerde olur mu, çamurlar içinde olur mu, bin bir düşünce bin bir ah ediş. Kâğıdı öpüyor, çamurlarını siliyor, temizliyor, evine götürüyor, güzel kokulara sürüyor ve evinin en güzel yerine asıyor. O gece âlim bir zât bir rüya görür. Rüya, "Git, Bişr'e söyle! İsmimi temizlediği gibi onu temizlerim. İsmimi büyük tuttuğu gibi büyültürüm. İsmimi güzel kokulu yaptığı gibi, onu güzel ederim. İzzetime yemin ederim ki, onun ismini dünyada ve ahirette temiz ve güzel eylerim." denildi.

Bu rüya, üç defa tekrar etti. Rüya gören kimse, sabah olunca, Bişr-i Hafi'yi arayıp meyhanede buldu. Mühim haberim var diye içeriden çağırdı. Bişr geldiğinde, gelen zata dedi ki:

-Kimden haber vereceksin?

-Sana Allah-u Teâlâ'dan haber vereceğim. Bunu duyan Bişr, ağlamaya başladı ve sordu:

-Bana kızıyor mu, şiddetli azap mı yapacak? Rüya sonuna kadar dinleyince arkadaşlarına dönüp şöyle söyledi:

-Ey arkadaşlarım! Beni çağırdılar, bundan sonra bir daha beni buralarda göremeyeceksiniz. O zatın yanında hemen tövbe etti. Bu anda ayağında ayakkabı bulunmadığı için, hiç ayakkabı giymedi. Sebebini soranlara, "Söz verdiğim zaman yalın ayaktım, şimdi giymeğe hayâ ederim" derdi.

Ayakkabı giymediği için kendisine "Hafi" (yalınayak) denilmiştir.

Güzel Ev ama Keşke Bunun Bir de Temeli Olsa!

İlim ve irfan sahibi bir bilge insan, bir gün çok yakışıklı bir genç görür. Ancak bu güzel gencin, hayâ noktasında birtakım eksiklikleri vardır. Bu eksiklikleri müşahade eden bilge şahıs o gence, şu hikmet ve ders dolu sözü söyler: "Güzel ev ama keşke bunun bir de temeli olsa!" Evet, her şeyin başı ve temeli hayâ ve edeptir. O olmayınca, diğer güzelliklerin de pek anlamı kalmıyor. Tıpkı temelsiz bir binanın ayakta durmasının imkânsız oluşu gibi, hayâdan yoksun bir insan da başka vasıflarına güvenerek ayakta duramaz. Öyleyse insan, öncelikle hayâ sahibi olmaya, yani temeli sağlam atmaya bakmalıdır.

Kaynak

(1) 3. Periyot Lise 2021/22

